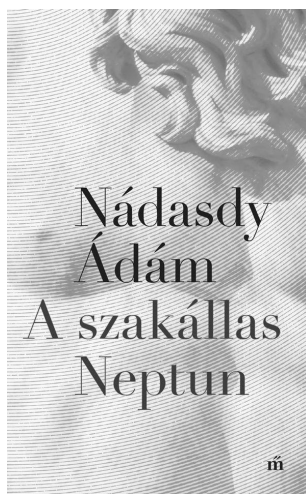

OWAIMER OLIVER

„Nem meztelenkedünk fölöslegesen!”

NÁDASDY ÁDÁM: A SZAKÁLLAS NEPTUN

Magvető Kiadó
Budapest, 2020
192 oldal 3299 Ft

Nádasy Ádám életműve rendkívül sokrétű. Nevét tanári, nyelvészeti, műfordítói, esszéírói és nem utolsósorban költői munkássága alapján ismeri a széles közönség – a 2020-ban megjelent *Jól láthatóan lógok itt* című verseskötet minden kétséget eloszlatott afelől, hogy egyike a magyar kortárs líra legkiemelkedőbb alkotóinak. Ismert sokoldalúsága ellenére mégis meglepetést jelenthetett sokak számára *A szakállas Neptun* megjelenése, mivel ezúttal a hetvenhárom éves szerző egy tizenkét novellát tartalmazó, tematikus kispróza-kötettel debütált.

A novellák homoszexuális férfiak identitásproblémáiról, előítéletekkel szembeni küzdelmeiről, kapcsolataik kudarcairól vagy sikereiről, s az LMBTQ-irodalom más, nemzetközi szintéren hagyományosnak tekinthető témáiról szólnak. A szerzői előszóából kiderül, hogy az írások nem most készültek: a 2000-es évek első felétől jelentek meg, többek között az *Élet és Irodalom*, a *Kalligram*, a *Bárka*, a *Litera*, a 2000, a *Holmi*, valamint a – kifejezetten melegokról és melegeknek szóló – *Mások* folyóiratokban. Az elszórt szövegek öszszegyűjtésével és kötetbe rendezésével azonban nyomtatékobabb irodalmi hangsúlyt és komolyabb társadalmi figyelmet kaptak a novellák, melyek fő tétjét elsősorban a – még ma is tabunak számító, de legalábbis kényes – téma megválasztása és vállalása jelenti. Mindez természetesen nem előzmény nélküli az életműben: a férfiszerelemről szóló költemények mellett említhetjük a hasonló témájú kisesszéket, tárcákat és filmkritikákat összegyűjtő *Vastagbőrű mimóza* (2015) című kötetet. Kétségtelen, hogy *A szakállas Neptun* nyílt állásfoglalás a melegek széleskörű elfogadása mellett, mely beleilleszkedik a népszerű szerző életrajzába, a homoszexualitása nyilvános felvállalására épülő emancipatorikus tevékenységébe. Adott a kérdés, hogy a társadalmi–politikai–kulturális

szándék mellett esetleg milyen irodalmi-esztétikai jellegű célkitűzéseket fedezhetünk fel a novellákban.

A *szakállas Neptun* stílusa a szerző korábbi műveihez hasonlóan autentikus, megragadó, derűs és elegánsan egyszerű. Bár meg kell jegyezni, hogy ehhez a stílushoz és látásmódhoz sokkal jobban illeszkednek a kötöttebb mozgásteret kínáló lírai formák, melyek nem engednek meg olyan pongyola vagy éppen keresett és negédes hasonlatokat, mint „az egész Mini Morris olyan volt, mint egy hamutartó” (*Magas léc* – 23), vagy „Bukta imádtá a szórt, olvasta egy női magazinban, hogy a francia nők szerint a csók bajusz nélkül annyit ér, mint a lágytojás só nélkül” (*Nagyhideghegy* – 113). A novellák prózapoétikai szempontból nem bonyolultak, általában frappáns csattanókra és központi metaforákra épülnek, melyekre olykor még a novellák címe is felhívja a figyelmet. Ez sem újdonság a szerző lírai életművéhez képest. Ugyanakkor figyelemre méltók a prózakötet egyik nyilvánvaló erősségét jelentő párbeszéd- és központúság megalapozza a szövegek egy központi jellegzetességét, mely korábban a szerző lírájában – a recepció fogalmait használva – szerepjátszásként, „maszkos játékként” tűnt fel. A szereplők különböző szituációkban tett megnyilvánulásai hármass perspektívát tárnak az olvasó elé: egyrészt a megszólalók ön-identifikációjára, másrészt a szeretett partnerük hozzájuk való viszonyulására, harmadrészt az őket körülvevő társadalom megítélésére világítanak rá. Például az első, *Angolkeringő* című novellában a dialógusokon keresztül követhetjük végig, ahogyan két kamaszfiú ráébred saját nemi identitására. A történet elején egy rakparton elhangzó párbeszédből az éretlen tinédzserek naiv identitáskrizise és rendezetlen viszonya mutatkozik meg: „Szeretsz? – kérdezte Dénes. / Ezzel ez nincs megoldva – mondta Lajos. – Különben is vedd már tudomásul, hogy két fiú között nincs olyan, hogy szerelem. Folyton ezzel jössz. Szerelem! Ahhoz egy fiú kell meg egy lány. Jó, parancsolj, akkor most melyikünk a lány? / Dénes hallgatott. – Én fiú vagyok – mondta aztán. Én is – mondta Lajos” (9). Az iskolai környezetben a fiúk durva szavakkal és obszcenitással kompenzálják másságukat, rávilágítva ezzel a környezetük által elvárt nemi szerepekre is. „Tűnjetek a sunyiba – mondta Dénes. – Hamarabb basznám meg a Bella nénit, mint hogy ez a buzi hozzám érjen – és Lajos felé bökött a hüvelykujjával. Czeller Imre elismerőleg füttyentett” (20). A novellák végén – a *Magas léc* kivételével – rendre a szereplők önmaguk, szeretett partnerük vagy tágabb környezetük előtti előbújásának, megnyílásának lehetünk tanúi, a nyitó novellában például: „[c]sak azért jöttem, hogy megmondjam, hogy igazad volt. Buzi vagyok. [...] / – Én meg szeretlek – suttopta Dénes. – Szerelmes vagyok beléd. Mint fiú a lányba. Érted? / – Mint fiú a fiúba, te seggfej. / – Szaros Lajos. / – Mézes Dénes” (22).

A helyszínek egészen eltérőek: a történetek Budapesten, Szegeden, Bécshen, Rómában, New Yorkban játszódnak, lineárisan haladva az 1960-es évektől az 1990-es évekig. E történelmi adottságokra kevés hangsúly kerül a szövegekben, a kötetegész szempontjából mégis különös dinamika és összehasonlítási lehetőség rajzolódik ki a szabadsághiányos és intoleráns, valamint szabad és elfogadó korszakok, illetve helyszínek váltakozásából. A kötet nem csak időrendben építkezik, a szereplők sorsának kibontakozása is finom ívet vázol fel. Az első novellák szereplői még nem tudják, vagy nem merik maguknak bevallani másságukat; a könyv közepére inkább már a melegség mások előtti felvállalása, illetőleg egy komolyabb párkapcsolat kialakítása okoz gondot; míg az utolsó, *Ha egyszer kibillen* című novellában már a józan, fontolva haladó összeköltözés is megvalósul. Tehát az elszórt, különbözőféle szöve-

gek a kötetbe rendezést követően egységes és ügyesen strukturált képet mutatnak, ahogy az esetleges szövegmódosítások – például a *Haladási napló* záró félmondatának kihúzása – is szerencsésen sikerültek.

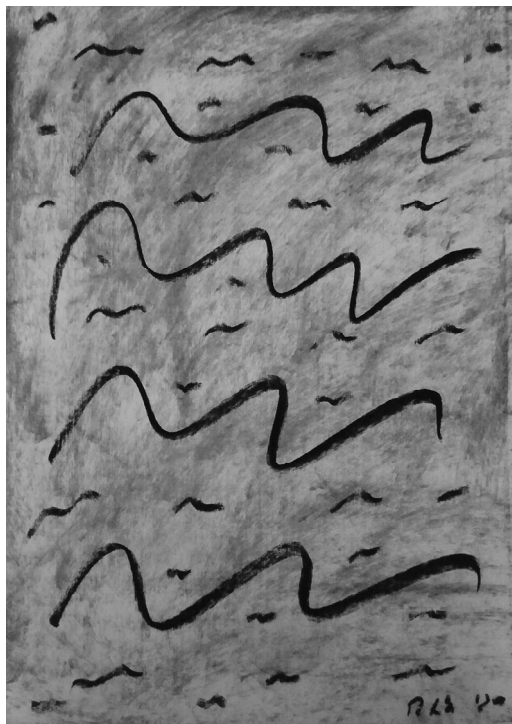
Központi szerepet játszanak a különböző tulajdonnevek a novellákban. Egyrészt számos karakter mintha nem akarná, vagy nem tudná a konvencionális (értsd heteroszexuálisok által használt) szerelmi becézéseket használni, mely éppen saját mássága vagy a másik *mássága* elfogadni-nem-tudásából következik. Ebben a kontextusban születnek meg például a „Szarus Lajos”, a „Köcsög”, a „Lény” vagy a „Hüllő” szerelmi becézések. Előfordul, hogy egy ügyetlenül sikerült előbújást egy nyilvánosan kiejtett „Buki mackó” megszólítás emel tetőpontra. A névazonosságok sem a véletlen művei: a *Birkahús* című novellában a vásári színházat idéző Molnár Alex és Müller Sándor párosának komikus összetartozását már a nevük is kódolja, ahogy a Csabi bácsi és Csabás névegyezés is előre jelzi a történet végi csattanót a *Családban marad* című novellában. A legemlékezetesebb névjáték mégis a Londonba látogató, kelet-közép-európai származását szégyellő Géza esete, akinek a nevét „gay-za”-ként hallják angol társai, rávilágítva ezzel a főszereplő kisebbségi identitásának kontextusérzékenységre.

Érdeemes néhány szót ejteni a címadó novelláról, melynek metaforarendszere az egész kötetet jellemzi. A történetben négy, különböző nemzetiségű, meleg férfi véletlenül találkozik hajnalban a római Trevi-kútnál. Hamar figyelmesek lesznek a szökökút szoborcsoportjából kiemelkedő Okeánosra, a folyók és tavak istenére, akit tévesen a tenger istenével, Neptunnal azonosítanak. A turistáknak feltűnik, hogy a tenger istenének vélt férfi lába alatt édesvíz folyik. Az isten esszenciális lényegéből kiforgatva áll előttük, nem véletlen, hogy e fonák ábrázolás a saját homoszexuálitásukra emlékezteti őket. „Ez a kőfaszú Neptun, a buzik istene” (155). Csak hogy az egyikük hamar leleplezi a félreértést, egy turistafüzetből olvasva ki, hogy a tenger istenének hitt szobor valójában Okeánoszt ábrázolja. Erik, a főszereplő azonban megtagadja a turistakalauz ismertetőjében leírtakat: „[n]os, ezt hiszik róla a heterók, de mi tudjuk az igazságot” (155). Később pénzérme helyett a férfiak a meztelen testüket „dobják” a szökökútba. A jelenetet a megjelenő rendőrök értetlenül figyelik, s könnyen elhiszik a turistáknak, hogy pusztán csak egy modellfotózás szemtanúi voltak. Ebben a meleg szereplők közötti összekacsintásban születik meg a könyv címét adó melegség-szimbólum: egy társadalom alatti, alternatív társadalom, melynek tagjai más egyezményes jelekkel kommunikálnak, más mitológiára, közös történetekre tartanak igényt. Nádasdy erről a történelem során folytonosan jelenlévő, de a többségi társadalom számára láthatatlan világról mesél –, a kisebbségi irodalmakra általában jellemző többszörös kettősségben.

Először is egyszerre szól a többségi társadalomhoz, és egyszerre az általa képviselt meleg közösséghez; másrészt úgy mesél arról, hogy a melegek nem különböznek más emberektől, hogy közben a kifejezetten rájuk jellemző problémákat írja meg. Általános és egyedi, egyetemes és esetleges játéka ez a többszólamúság. A főszereplő által vezényelt fürdőzés leírása – a nemiségen túlmutatóan – a különbözőség kultúrájának, a multikulturalizmusnak is megragadó allegóriája. „Fegyelmetlenül felsorakoztak, elől Erik, a nagy fehér húsával, mögötte a sötét kreol Pedro, aztán a sárgás, műanyag csupaszságú Yukio, mögöttük a vörösös szőrzetű Paul” (162). A főszereplő vezénylő szavai – melyek ügyesen megválasztva kerültek a borító hátlapjára is – a kötetre jellemző, abszurd humorú pajzanság mellett szintén a könyv társadalmi igényű szándékait húzzák alá: „– Felkészülni! – dörögte Erik. – Háromra befutunk, addig a szerszámát mindenki eltakarja. Nem meztelenkedünk fölöslegesen!” (162). Ugyanakkor

mindez magának az irodalomnak és a művészetnek is allegóriája lehet: a Trevi-kút egyfajta játéktér, mely akkor nyújt valódi élményt, ha a befogadó félreteszi konvencionális, eleve adott jelentéseit, kulturális kódjait, és maga is „megmártózik” benne. Ebben a szemantikai sokrétűségben íródik egymásra melegség és irodalom Nádasdy (meleg)irodalmában.

Azonban a kötet – társadalmi–történeti–politikai–kulturális beágyazottságából fakadóan – mintha mindenekelőtt irodalmon kívüli funkciókat látna el. Jelentősége nem feltétlenül esztétikai jellegű. *A szakállas Neptun* nem tartogat mást, mint amit már a borító és a fülszöveg is elárul: „Nádasdy Ádám novelláiból megtudhatjuk, milyenek a melegek: éppen olyanok, mint bárki más.” A derekasan megírt novellák szépirodalmi értékét leginkább a frappáns párbeszéd; a szerző már jól ismert, eredeti stílusa; az ügyeskezdő szerkesztés és egy-egy pazarul sikerült metafora teremti meg. Ám a méltányos olvasó nem tekinthet el attól az esztétikai-ideológiai kettősségtől sem, mely a kisebbségi irodalmakat gyakran jellemzi. Ahogy a szerzőre rendkívül emlékeztető elbeszélő fogalmaz a *Haladási napló* című novellában: „Nincs most kedvem logikai feladatokhoz, mondja, ne taníts. Ritkán mondja ezt, hogy »ne taníts«, de akkor fáj. Mi mást csinálnék?” (72)

PETŐCZ ANDRÁS MADARAK - TANDORINAK (KÁOSZ 2.)